

שיחת מרן המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר שליט"א

דברי הספד והתעוררות אחר מיטתו של מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

"רבי חיים מחייב את לומדי התורה"

"קיימו וקבלו" - לכל הדורות

כולנו יודעים את דברי הגמרא בשבת (פא, א) שמכוח הגילויים העצומים והניסים והנפלאות הגדולות שנעשו לעם ישראל בימי הפורים, התרוממו כל כלל ישראל לדרגה נפלאה של קבלת התורה מאהבה ומרצון "קיימו מה שקיבלו כבר", את מה שקיבלו על עצמם בהר סיני מיראת העונש, מתוך כפיית הר כגיגית חזרו כולם יחד וקיבלו כעת מאהבה, מתוך תשוקה אמיתית להיות עבדים למלך מלכי המלכים.

ויותר מכך מוסיף הנתיבות ש"זכות גדולה זו יוזכר לנו תמיד עד כדי שסיבת כל הניסים שנעשו בכל דור ובכל משפחה נעשה על ידי זכות של אותן הימים שנזכרים לפני השם יתברך ולזה אמר וימי הפורים לא יעברו ועל ידי כך וזכרם לא יסוף מזרעם", זאת אומרת שכונת הפסוק לומר שבזכות ימי הפורים הללו שכלל ישראל כולו קיבלו ומקבלים על עצמם את התורה מאהבה לכן עד סוף כל הדורות זוכים אנו לניסים וישועות מעל לדרך הטבע, קבלת התורה הזו היא סיבת כל הניסים שנעשים לכל עם ישראל ולכל אחד ואחד באופן פרטי!!!

והחתם סופר כותב (או"ח קפ"ה) שמימי מרדכי ואסתר שהגיעו כולם להכרה זו התחדש והוקבע בליבם של עם ישראל כוח רצון פנימי וחזק כל כך שגם כשיהיה מצב שהיצר ח"ו יגבר עלינו ויצליח לפתות אותנו במכשולי המידות והתאוות מכל מקום נותר באופן ברור בקרבנו פנימה ששורש רצונינו הוא לקיים רצון ה' יתברך, כל שאיפתנו הפנימית האמיתית היא רק לשמור ולעשות את כל דברי התורה הקדושה, זהו הרצון האמיתי שלנו, וכפי שפוסק הרמב"ם גבי גט שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ונחשב שניתן מדעתו ולא מאונסו, כיוון שקים לן שזהו הרצון האמיתי שלו אפילו שאומר בפיו ההיפך, כך גם אנו אפילו שבמעשינו מוכח ההיפך אבל לעולם מזמן ניסי פורים ואילך הרצון הפנימי שלנו נותר על כנו, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו ולקיים מצוותיו ותורתו.

ההשתתפות בלוויה הרי היא כזעקת "בריותיך אנחנו"

את היסוד הנפלא הזה ראינו אתמול בלווייה הגדולה של הגאון ר' חיים זצ"ל, כשרבבות יהודים מהארץ ומהתפוצות, ובתוכם אף כאלו שיהדות והקשר הפנימי שלהם לתורה ומצוות הוא בכל מיני דרגות, לאו דווקא בדרגה של בני תורה, ואף על פי כן הגיעו ממרחקים ללוות ולהשתתף באשכבתיה דרבי, וזאת משום שהכירו בו שהוא זה שמייצג כלפיהם את השלימות בעסק התורה שניתנה מן השמים, ואם כן מקרב כולם זועק כי עצם עסק התורה הוא חיינו האמיתיים וזוהי מטרת החיים בלבד, גם אם בפועל איננו זוכים עדיין לקיים זאת כראוי, אבל ההשתתפות בלוויה הרי היא כזעקת "בריותיך אנחנו", כאמירה ברורה כלפי הריבוננו של עולם שאנו מכירים בידיעתו והשגחתו בעולם ויודעים את חובתנו ואף אנו רוצים להשתייך למדריגתו של מי שזכה וקיים זאת בגופו.

עצם הלוויה אתמול הייתה מעמד אדיר של קידוש שם שמים* כשגם כאשר היו מהמשתתפים שעדיין לא זרח עליהם אור ורחוקים הם מדרך קיום התורה והמצוות, למחצה לשליש ולרביעי, ואולי מהם אף מזיקים במעשיהם לתכלית הבריאה שהיא השלטת מלכות ה' בעולם, אבל עצם היותם נחשבת כמעידה על האמונה הפנימית שבהם, על האמירה שזעקת מתוכם שמכירים הם באמיתתה של הדרך הנכונה, הדרך שבה צעד הגאון זצ"ל כל ימיו.

מדוע המשתתף באשכבתיה דרבי הוא בן העולם הבא?

במסכתין (כתובות קג, ב) נאמר שכאשר נסתלק רבינו הקדוש לבית עולמו יצאה בת קול ואמרה "כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העולם הבא", ובתוס' שם מבאר שהכוונה "היינו בלא דין ובלא יסורין". והנה לא נאמר שם שזהו משום שהיה שם ספדנים גדולים והייתה התעוררות עצומה שבגללה חזרו כולם בתשובה ולכן זכו לחיי העולם הבא, אלא עצם ההשתתפות בלווייתו של רבי מהווה זכות מספקת לחיי העולם הבא. והתמיהה עולה מאליה, מהי הזכות הגדולה של השתתפות בלוויה של רבינו הקדוש שמחמתה זוכים לחיי העולם הבא, ובלי דין וייסורים? מהו הביאור בדבר?

אלא הביאור הוא על פי מה שאמרנו עוד בגמרא (שם יז, א) גבי חובת לוית המת "רבי יוחנן אמר נטילתה כנתינתה, מה נתינתה בששים ריבוא, אף נטילתה

בששים ריבוא", וזוהי הסיבה שישנה חובה לאלפים ורבבות לצאת ללוות, שכן כמו שקבלת התורה במעמד הר סיני הייתה בנוכחות רבבות אלפי ישראל כך גם מעמד לוויית המת שהיא כנטילת התורה גם היא צריכה להיעשות במעמד רבבות אלפי ישראל, ואומרת הגמרא כי "למאן דמתני לית ליה שיעורא" אצל אדם שלימד תורה לאחרים אין שיעור לחובה לבוא וללוות.

ההשתתפות באשכבתיה דרבי מוציאה מהאדם את שייכותו הפנימית

ואם באמת אדם מלווה את הלומדי תורה באופן הזה אז די בכך כדי שייחשב כבר בן העולם הבא כיוון שזעק ממנו 'אני שייך לשם', אני שייך לחיי העולם הבא, וגם אם אני נמצא כאן בעולם הזה אבל השייכות האמיתית שלי, השאיפות שלי, הרצונות שלי, כל מעשי ודברי מכוונים לחיי העולם הבא, וכמו שאדם שגר בירושלים גם אם יסתובב בכל קצוות תבל עדיין הוא ייחשב איש ירושלים, גם אם הוא לא נמצא בביתו כעת. כך גם אנו כאשר אנו מלווים אדם כה מופלג באופן נדיר, אנו אומרים בזה לקב"ה "בריותיך אנחנו", השאיפה והשייכות שלנו היא לאיפה שהוא היה, לאיפה שהוא נמצא, זהו המקום האמיתי שלנו, וגם אם כעת אנו לא נמצאים שם אבל זהו הבית האמיתי שלנו.

והחובה שלנו כעת היא לעשות את זה למעשה, להוציא את ההתעוררות הנובעת מהזעקה הגדולה הזו למעשה, להמשיך ולעשות שכל פעולותינו ומעשינו יהיו באופן הנעלה הזה של ניצול מלא של כל היום כל שעה וכל רגע כמימרא, באופן של שייכות לחיי העולם הבא, באופן שיאמרו עלינו "פלוגי שלמד תורה מה נאים מעשיך", שייראה על המעשים שלנו שהם מעשים של לומדי תורה.

הלל הזקן, ר' אלעזר ויוסף הצדיק מחייבים אותנו...

הגמרא ביומא (לה, ב) מתארת את העניות הגדולה של הלל הזקן שלא היה בידו אפילו מחצית המטבע הנדרשת כדי לשלם לשומר בית המדרש על מנת שיוכל להיכנס וללמוד תורה. אבל זה לא גרם לו לוותר מלשמוע את השיעור וללכת הביתה ללמוד לבד, גם כשהיה קור גדול ושלג כבד, הוא טיפס על גג בית המדרש ודרך חור הארובה הוא שמע את דברי אלוקים חיים שדיברו בתוך בית המדרש. והגמרא ממשיכה לתאר גם את העשירות של רבי אלעזר בן חרסום, שעם כל הטיידה הגדולה בשמירת נכסיו ועסקיו הוא היה שקוע בתורה יומם ולילה ולא הסיח דעתו ממנה לרגע אחד. ובהמשך אומרת הגמרא גם כלפי יוסף הצדיק שאף בהיותו בודד בארץ נכריה, שנקרע מבית אביו בגלות איומה ונוראה ואשת פוטיפר העמידה אותו בנסיגות קשים ועצומים במשך תקופה ממושכת ועם כל זה עמד בצדקו ולא נכשל בעבירה.

ומסיימת הגמרא ואומרת שאין המעשים הללו נכתבו סתם כדי לספר לנו על גדולתם של ענקי רוח אלו אלא כדי להוות לנו מחייב, סמל ודוגמא כלפינו, להעמיד ולצייר לנו את החובה של כל אחד ואחד מבאי העולם, שכן "נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים", כל אחד ואחד מהם בדרכו ובנסיגותיו מחייב כל אדם ואדם בכל הדורות כולם. זאת למרות שאת הקשיים שהיו להם כולנו מבינים, אם ח"ו הם לא היו עומדים בנסיון ואנחנו היינו צריכים לשפוט אותם בוודאי היינו מתייחסים אליהם בסובלנות גדולה שהייתה התמודדות והקושי שלהם הייתה עצומה וממילא יש מקום גדול לתפיסתנו להתייחס בסלחנות ובוותור.

כל התירוצים אינם מתקבלים...

אבל האמת היא כי מן השמים לא מעמידים אדם בנסיון שאיננו יכול לעמוד בו, לא נותנים לאדם נסיון שאין בכוחותיו להחזיק ולא להכשל, וממילא אם מן השמים נתנו להם כזה נסיון קשה ועצום, אות הוא כי הם ברום דרגתם היה בכוחם לעמוד בנסיון ולהתגבר על הקושי, ולכן, כל ההסברים והתירוצים שהיה לי קשה והיה לי נסיון גדול ועצום אינם מתקבלים בדין שמים, כולם בטלים ומבוטלים לא שרירים ולא קיימים, כיוון שאם באמת היה לך קשה, אם באמת לא היה לך כוחות לעמוד בנסיון, אזי מלכתחילה לא היה מזמנים לך אותו, וכל הנסיגות המזדמנים לפתחינו אנחנו בוודאי יכולים לעמוד בהם גם באם נצרך התאמצות.

ואם כן, כאשר מצאנו וראינו בעינינו התנהגות כזו אצל בן אדם שלמרות כל הקושי העצום ולמרות הנסיגות הרבים הוא אווזו בדרכו ועוסק בתורה בכל מצב, על אף מצבו וייסוריו הרבים, די בכך כדי להוות הוכחה המחייבת את העשירים והעניים, בממון או בכשרונות, ובעלי היצר הרע, שלא יוכלו לומר כי

* א.ה. והבהיר מרן המשגיח שליט"א לאחר השיחה, שבוודאי אין הכוונה כלפי אנשי הממשל ושליחיהם וכו'.

אין בכוחם להתגבר על יצרם, שלא יוכלו לומר שפיתויי ומכשולי היצר היו גדולים מהם, שהרי הנה לפניך אדם שמכשולי היצר כולם היו לפניו ועמד בהם.

את זה הגמרא באה להפקיע כאן, את התירוצים וההצטדקויות למיניהם, שכן טבע האדם שכאשר הוא רואה ושומע על גדולי עולם כיצד הם התגברו על יצרם וכיצד הם עסקו בתורה בכל מצב הוא מיד אומר 'בוודאי, הם היו מלאכים, הם היו גדולי עולם, אבל מה זה שייך לי הקטן והפחות', ואפילו תירוצים כמו 'ירידת הדורות' ושהיום אי אפשר לדרוש מאנשים התאמצות והתגברות כזאת אינם מתקבלים, וגם הטענה ש'כך כולם עושים', ו'לא ראינו שכך נוהגים' ועוד כהנה וכהנה, כל זה לא עוזר כלל, כי דווקא על כך אומרת הגמרא "נמצא הלל מחייב את העניים ור' אלעזר את העשירים ויוסף את הרשעים", כי כל התירוצים הללו שאנו משכנעים את עצמנו מספקים רק אותנו אבל לאחר מאה ועשרים בבית דין של מעלה אין להם שום משמעות, אין להם שום תוקף שהרי ראית לפניך אנשים שהיו בעצם קיומם ומעשיהם מחייב להתגברות על כל קושי ונסיון, הם הראו שזה ניתן ובהחלט אפשרי.

מרדכי אחד מעורר את האמת של כולם

וזה ראינו גם כעת, במגילת אסתר, שמספיק אדם אחד שמראה כלפי כל את האמת כדי להביא אחריו את העם כולו, די במרדכי אחד שהצליח לעורר את כולם ולהוציא מהם את הכוחות האמיתיים החבויים בהם, להוציא מהכוח אל הפועל את השאיפות הפנימיות שבתוכם עד כדי להעלות את כולם לדרגה כה גבוהה של קבלת התורה מאהבה. ואת זה גם המן ידע, גם הוא הבין שאם יש מרדכי אחד שלא יכרע ולא ישתחוה זה לא רק אחד קנאי ויוצא דופן אלא הוא מייצג אמת פנימית שבכוחה לעורר בעקבותיו את הכוחות הפנימיים הצפונים בליבם של כל עם ישראל וממילא כל חוקיו וגזירותיו יהיו בעיניהם למאומה.

והנה אם כן כאשר חי בתקופתנו, אדם בשר ודם כמונו, שהקיף וידע את כל חלקי התורה וכל זמן שהיה בכוחותיו הוא ישב ולמד בכוז התמדה, בכוז זריזות, בכזה ניצול של כל דקה וכל רגע, הלא זה דבר שמחייב אותנו בזה ובבא, זה מבטל את כל התירוצים שלנו, ר' חיים מוכיח לנו שזה ניתן ובהחלט אפשרי. ודווקא עכשיו, למרות שגם עד היום ידענו כל זאת, גם עד היום הוא היה מחייב של הלומדי תורה, אבל כעת כשנסתלק הרי אפשר בקלות יותר להגיע לזה וכפי שנמצא ביערות דבש שכאשר אדם גדול מסתלק כל הקניינים הרוחניים שלו נעשים הפקר ואפשר בקלות יותר לזכות להשתייך אל הדרגות הללו. כי בכל אחד ואחד מאיתנו מושרשים הכוחות הגדולים הללו ועלינו רק להוציא אותם מן הכוח אל הפועל.

וזה הצעקה הגדולה אלינו כעת, שאם כתוב בגמרא שהלל מחייב את העניים ור' אלעזר את העשירים ויוסף את הרשעים, הוי אומר שאותם כוחות שהיו לגדולי עולם אלו טמונים אף בקרבנו, אותו גרעין שממנו צמחו הלל ור' אלעזר ויוסף נטוע אף בליבנו, אותו גרעין שהצמיח את ר' חיים זצ"ל קיים אף בנו, וממילא התביעה עלינו היא מדוע לא חשפנו את הכוחות הללו, מדוע לא הפרחנו אותם, מדוע לא השקינו את הגרעין הזה כדי שיוכל לצאת לאור העולם!?

עלינו להפנות את הסקרנות הטבעית לתוך בית המדרש

צריכים אנו לדעת שאין שום מקום לחקור מהו המופת היותר גדול אצל ר' חיים זצ"ל, זה שידעויותיו המופלגות הקיפו את כל חלקי התורה כולה וכל רז לא אניס ליה או העובדה שלא היה לו צל צילו של מושג היכן זה רחוב נחמיה שעל יד ביתו... כי האמת היא שהא בהא תליא, עד כמה שכל מעייניו נתונים אך ורק לדברי התורה הקדושה לא נותר פיסת מקום בראש לזוטות מעין אלו. ואנו צריכים לקחת מכך התעוררות גדולה ועצומה שאף שבאמת קיימת בכל אדם בטבעו סקרנות ורצון לדעת מה קורה בעולם, אבל בוודאי שאין שום היתר לבוא ולשמוע מילה אחת מדברי המחרחר ריב ומדון ובעלי הלשון הרע ומבזי תלמידי חכמים שיש היום, ואף אין שום חובה לפתח את הסקרנות הטבעית שבנו ולהתעניין במה שנעשה בעולם כולו מהודו ועד כוש, עלינו להפנות את כל ההתעניינות שלנו למה שנעשה בתוך בית המדרש, למה שקיים בתורה הקדושה.

והלא חז"ל כבר אמרו שדברי תורה שבלב האדם הם דומים לכוס מלא שכאשר נכנס בו טיפה אחת של מים יוצא טיפה של שמן כנגדה, כאשר אנו מתעניינים בכל העניינים החיצוניים, בכל ההבלים והנייעס' למיניהם, זה בא על חשבון דברי התורה שאינם יכולים להיכנס בליבנו.

כיצד ניתן לומר שיעקב אבינו זכה ל"חיים בלי צער"?

בתנא דבי אליהו (רבה פ"ו) כותב וז"ל "מפני מה זכה יעקב אבינו לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה ממה שעתידי [ליתן] לצדיקים לעתיד לבא, מפני שהיה בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו בקי במקרא ובמשנה במדרש ובהלכות ובאגדות", זאת אומרת שהסיבה שיעקב אבינו זכה לחיים של שלוה ורוגע היא משום שהוא היה כל ימיו שקוע בלימוד התורה בהתמדה ללא הפסק של רגע.

והשאלה זוהי, הלא אנו מכירים את מה שהתורה מספרת לנו על יעקב אבינו, אנו יודעים איזה חי סבל וצער הוא עבר במשך רוב ימיו, נרדף על ידי עשוי, ולאחר מכן על ידי לבן, צרת דינה והיעלמותו של יוסף, ורק בשנותיו האחרונות במצרים זכה יעקב אבינו לשבע עשרה שנות שלוה כמו שאומרים חז"ל ואם כן כיצד אומר התנא דבי אליהו שיעקב אבינו זכה לחיים שלא בצער?

שום הנאה אין בכוחה להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה'

והדברים יובנו על פי מה שכותב החזון איש באגרותיו (אגרת קנב) וז"ל "כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס על פי הדיבור, בהיותי שבור ורצוף כל הימים **ולא זכיתי לשום עונג מתענוגי החיים** נוסף לכאבי הגוף ושכירתו כל הימים, העונג היחיד הוא לי לעשות רצון קוני ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעוון", החזון איש כותב על עצמו שמעולם לא היה לו שום עונג מתענוגי החיים ועם כל זה הוא היה אדם שמח, כיצד ייתכן הדבר?

את התשובה עונה החזון איש בעצמו במכתב אחר (אגרת ט) וז"ל "יש בחינות הרבה בחשקי האדם ותאוותיו, כי דברים ערבים מרגשים את גוף האדם וצבא אבריו להנאה מדומה ומשמחים במידה מסוימת את נפשו, אבל הנאה זו אין בכוחה להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה, אשר נשמת האדם מתרוממת מעל המית העולם עד שמי השמים ונהנים מזיו החכמה העליונה, וזו הטובה הגדולה והיתירה שניתנה להאדם תחת השמש", יש הנאה אחת שמגמדת את כל ההנאות שיש בבריאה, זוהי הנאה שהיא משהו אחר לגמרי והיא 'העונג האציל של החכמה', שום דבר לא ידמה לה, שום דבר לא ישווה לה, זוהי הנאה מיוחדת שמרוממת את נשמת האדם מעל המיית העולם עד שמי השמים!!!

הלומד תורה חי בעולם אחר לגמרי...

בזה יובנו דברי האור החיים על הפסוק "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח", וז"ל האור החיים "אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו ולזה ייקרא קוצר רוח כי התורה **מרחבת ליבו** של אדם" (ועי' רש"י במדבר כא, ד עה"פ "ותקצר נפש העם בדרך"), לתורה יש כוח להרחיב את הלב של האדם כדי שיוכל לשמוע וליהנות, מי שאין בו תורה אז הנפש שלו 'קצרת רוח', היא קטנה ושפלה, אין בה שום כוח והנאה. וזה ייתכן הביאור גם בדברי חז"ל "כל המקבל על עצמו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות", אין הכוונה שלא יהיה עליו עול מלכות אלא שזה לא יפריע לו כלל, הוא נמצא במקום אחר לגמרי.

כך גם היה מבאר המשגיח זצ"ל מדוע מרדכי שלח לספר לאסתר את המזימה של בגתן ותרש, מה לו להתערב בכך ולהפר מזימתם? וכבר שואלים העולם מדוע באמת לא נמנע מלגלות הדבר וכך היה אחשוורוש מת ואסתר הייתה ניצלת מידי? אלא הביאור הוא שהנס הגדול הוא לא שמרדכי הבין את שפתם שהרי הוא היה מן הסנהדרין וידע שבעים לשון, אלא הנס הוא שגלגלו מן השמים שהוא עמד לידם ושמע מה שהם מדברים, שהרי מרדכי היה בעולם אחר לגמרי, עולם של רוחניות ועבודת ה', מה לו ולכמה גויים המדברים ביניהם, הוא בכלל לא היה אמור לשמוע אותם גם כשעומדים לידו, ואם כן כאשר נעשה נס והוא בכלל אופן שמע אותם הבין מרדכי שעליו למסור זאת לאחשוורוש ולהצילו.

סוד השמחה של יעקב אבינו והחזון איש...

זהו סוד השמחה של מרן החזון איש, אדם שכל ימיו היה שקוע בד' אמות של הלכה, אדם שכל רגע מחייו הוא היה בעולם של תענוג מהעיסוק בעמל החכמה, הוא לא מרגיש כלל את הצער של חיי העולם הזה, הצרות והכאב אינם מסבים לו צער מדכא ושובר שכן הוא חי מעל המיית העולם, בשמי השמים ונהנה מזיו השכינה.

וזהו אם כן הביאור גם בדברי התנא דבי אליהו, כי נכון שיעקב אבינו סבל כל ימיו צער ומכאובים, הוא נרדף עד צווארו, ילדיו נלקחו ממנו ולא היה לו רגע של נחת בעולם הזה, אבל יעקב אבינו היה בעולם אחר, הוא ישב מקטנותו ועד זקנותו בבית המדרש, כל עולמו היה המקרא והמשנה, המדרש ההלכה והאגדה, כל חייו הוא היה שרוי בעונג האציל של עמל החכמה וממילא הוא לא נפל כלל מכוח הצרות הללו, החיים שלו היו טובים ונעימים, חיים שלא בצער.

וזהו עומק ההבנה של דברי הגמרא ש"כל מאן דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא", כיוון שכאשר אדם משתתף באשכבתיה דרבי נתפסים ומתחדדים אצלו היסודות הללו שאלו הם החיים האמיתיים, אלו החיים הנכונים והכדאיים, חיים המלאים ב'עונג האציל של עמל החכמה', חיים של שקיעות מוחלטת בדברי התורה הקדושה והתנזרות מכל המפריעים והמונעים אותו מלזכות לה, כשאדם נמצא באשכבתיה דרבי מתחדדת אצלו התפיסה האמיתית על העולם והכוחות הפנימיים שבו, שמורשים בו מטבעו יוצאים מן הכוח אל הפועל ומביאים אותו להשתייך לחיים האמיתיים ולכן הרי הוא בן העולם הבא, הוא שייך לחיים של רוחניות באמת, הקב"ה יעזור לנו שנוכח לזה בתוך שאר כלל ישראל אכ"ר.

(נמסר בישיה"ק יום ב' י"ח אדר ב' תשפ"ב, נכתב על ידי אחד השומעים)